

บทบาทของวัดทางพระพุทธศาสนาในมิติการเป็นอุทยานการศึกษา*

THE ROLE OF BUDDHIST TEMPLES IN THE DIMENSION
OF EDUCATIONAL PARKS

พระมหาอำพล ธนปณฺโญ (ชัยสารี)

Phramaha Ampol Dhanapaṇṇo (Chaisaree)

พระมหาเกริกเกียรติ นิลุตฺตเมธี (ไพศาลเจริญลาภ)

Phramaha Koekkiad Niruttimatee (Phaisancharoenlap)

พระครูสุตสารบัณฑิต (จ๋านงค์ ฌมโฬ)

Phrakrusutasarabundit (Jumnong Pompai)

ประยูร แสงใส

Prayoon Saengsai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

พระครูประภัตรวิมลกิจ (เล็ก ทองแสน)

Phrakruprapassornwimolkit (Lek Thongsaeen)

โรงเรียนประภัตรวิมลวิทยา วัดศรีนวล ขอนแก่น, ประเทศไทย.

Prapassornwittaya School, Wat Srinual, Khon kaen, Thailand.

E-mail: ampol.cha@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของอุทยานการศึกษา ซึ่งเกิดจากการนำสภาพแวดล้อมมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนามาต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการพัฒนาวัดและโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ รวมถึงการจัดตั้งห้องสมุดในโรงเรียน ห้องสมุดสำหรับประชาชน และห้องสมุดวัด ตลอดจนการอนุรักษ์และพัฒนาหอไตร วัดในฐานะอุทยานการศึกษาจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม โดยชาวไทยและชาวต่างชาติสามารถเข้ามาเพื่อการเรียนรู้ กราบสักการะพระพุทธรูปในวัดสำคัญ หรือทำบุญเพื่อความสุขและความเจริญในชีวิต นอกจากนี้ วัดยังเป็นที่ศึกษาศิลปะในเชิงวัฒนธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา และอุทยานการศึกษา เป็นการปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ส่งเสริมด้านโอกาสความคิดสร้างสรรค์ แบ่งปันและกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ส่งเสริมทักษะชีวิต สนับสนุนจินตนาการ แรงบันดาลใจ และ

* Received: 19 October 2024; Revised: 14 November 2024; Accepted: 28 November 2024

สร้างวัดกรรม ความหมายในเชิงโดยพฤตินัย วัด หมายถึง พุทธสถาน ประกอบด้วย 3 เขต คือ เขต พุทธาวาส เขตธรรมาวาส และเขตสังฆาวาส ส่วนในเชิงนิตินัย วัดที่ได้รับการรับรองตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ต้องได้รับ พระราชทานพระบรมราชานุญาตสำหรับการสร้างวัดเสียก่อน เพื่อให้มีสถานะที่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ วัดจึงถือเป็นสถาบันสำคัญที่ทำหน้าที่ทั้งอนุรักษ์และเผยแผ่วัฒนธรรม คำสอนทางศาสนา และสร้างแรงบันดาลใจในการแสวงหาความรู้ที่มีคุณค่าต่อสังคม.

คำสำคัญ: วัดทางพระพุทธศาสนา, อุทยานการศึกษา, แหล่งเรียนรู้

Abstract

This academic article highlights the significance of educational parks, which utilize the environment as a medium for learning for youth and the general public. The concept has been continuously developed, starting with the transformation of temples and schools into learning centers, establishing libraries in schools, communities, and temples, as well as preserving and developing traditional Thai library buildings known as *hor trai*. Temples, as educational parks, serve as valuable learning hubs for Buddhist teachings and cultural heritage. Both Thais and foreigners visit temples for educational purposes, to pay homage to revered Buddha images, or to make merit with hopes of attaining happiness and success in life. Additionally, temples are centers for studying cultural arts and Buddhist doctrines. As educational parks, they nurture and promote a love for reading and the pursuit of knowledge in an atmosphere conducive to learning. They encourage children and youth to cultivate lifelong learning habits, enhance creativity, expand access to information, and foster life skills, imagination, inspiration, and innovation. In practice, a temple is considered a Buddhist sanctuary consisting of three areas: *Buddhavas*, *Dhammawasa*, and *Sanghavas*, under the Sangha Act of 1962 and its amendment in 1992, a temple must receive royal permission for establishment to be recognized as a lawful institution. Thus, temples are vital institutions that not only preserve and disseminate cultural heritage and Buddhist teachings but also inspire the pursuit of knowledge, contributing significantly to societal development.

Keywords: Buddhist temple, educational park, learning resource

บทนำ

วัด คือ สถานที่อยู่ของพระภิกษุ สามเณร และเป็นศาสนสถานที่ช่วยขัดเกลาจิตใจประชาชน และวัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม สวดมนต์ ไหว้พระ และกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น เป็นการแสดงออกทางด้านขนบธรรมเนียมและประเพณีต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ทำหน้าที่ทั้งผู้ผลิต ผู้อนุรักษ์ และผู้สอนศิลปะแก่ประชาชน เป็นที่ปรึกษาด้านการครองตน อาชีพ แก้ปัญหาชีวิต แก้ปัญหาสังคม แม้กระทั่งแก้ปัญหาครอบครัว เป็นสถานที่สงเคราะห์ผู้ยากไร้ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ สงคราม เป็นต้น เป็นสถานพยาบาล ที่พักคนเดินทาง สโมสรให้ชาวบ้านได้พบปะกัน สถานบันเทิง จัดงาน เทศกาลต่าง ๆ (สิริวิวัฒน์ คำวันสา, 2544) อีกทั้งวัดยังเป็นสถานที่อยู่ของพระสงฆ์และที่บำเพ็ญกุศลของชาวพุทธ และเป็นสถานที่พัฒนาคนให้เป็นคนดีของสังคมในรูปแบบของพระพุทธศาสนา วัดจึงเป็นสถานพัฒนาพุทธบริษัท 4 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นการพัฒนาพระภิกษุ สามเณร รูปแบบที่สองเป็นการพัฒนาพระภิกษุณี รูปแบบที่สามเป็นการพัฒนาอุบาสก และรูปแบบที่สี่เป็นการพัฒนาอุบาสิกา วัดจึงเป็นสถานที่หรือแหล่งในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนในชาติในรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่มีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกัน คือ พัฒนาคนในชาติให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุข (พระครูโสภิตปัญญากร (กล้า กตปุญโญ) และคณะ, 2558)

ดังนั้น วัดเป็นสถานที่เหมาะสมที่จะเป็นอุทยานการศึกษาให้กับชาวบ้าน เป็นสถานที่สนทนาธรรม และเป็นคลังพัสดุ เช่น ถ้วย ชาม โต๊ะ เก้าอี้ ให้ชาวบ้านยืมเมื่อมีงาน เป็นศูนย์การปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน ข้าราชการใช้เป็นสถานที่ประชุม เป็นสถานศึกษาของชุมชน พระภิกษุ สามเณร ลูกหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียน เช่น โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ธรรมศึกษา และเป็นห้องสมุดประชาชน เป็นต้น วัดจึงไม่ใช่สถานที่ท่องเที่ยว แสวงบุญอย่างเดียวที่เป็นอยู่เท่านั้น เหนือกว่านั้น วัดคือสถานที่เรียนรู้ศิลปศาสตร์สาขาต่าง ๆ เพื่อสร้างปัญญาแก้ปัญหาความทุกข์ของมนุษย์ ตั้งแต่ระดับสุดมยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากฟัง จินตมยปัญญา คือปัญญาที่ได้จากการคิด และที่สำคัญที่สุดคือ ภาวนามยปัญญา คือปัญญาสำเร็จจากการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริงของนามธรรมและรูปธรรมและนำไปบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับอุทยานการศึกษา

โกวิท วรรณพัฒน์ กล่าวว่า อุทยานการศึกษาเกิดขึ้นจากแนวคิดเรื่องครูพูดได้และครูที่พูดไม่ได้ และในขณะนี้ได้พัฒนาแนวคิดติดต่อกันมาตามลำดับ เช่น เรื่องการพัฒนาวัด การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ให้ร่มรื่น ให้สงบ การถวายความรู้ให้ภิกษุ สามเณร ครูอาจารย์ให้มีความรู้และจะได้สั่งสอนประชาชนและผู้สนใจในการศึกษา มีการจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด และมีการทำนุบำรุง และอนุรักษ์ และการพัฒนาหอไตร เป็นต้น ระยะเวลาหลังกระทรวงศึกษาธิการมีโครงการจัดสวนป่าในโรงเรียน ในวัด มีการพัฒนาวัดและโรงเรียนให้สะอาดร่มรื่นสงบ สวยงาม มีระเบียบ มีโครงการส่งเสริม “สวนสวย โรงเรียนงาม” และมีวารสารชื่อเดียวกันนี้เผยแพร่ผลงานและ

เผยแพร่ความคิด เชื่อว่าอุทยานการศึกษา โดยแนวคิดกว้าง ๆ ซึ่งหมายถึง สงบ หรือสถานที่ร่มรื่น มีความสะอาดเป็นระเบียบสวยงาม จะเป็นแหล่งความรู้ เป็นแหล่งกล่อมเกลาคิดใจผู้คนที่เข้าไปอยู่ เข้าไปใช้ ให้ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญงอกงาม หากโรงเรียนในประเทศไทยสามหมื่นกว่าโรงเรียน วัดอีกกว่าสามหมื่นวัด โรงเรียนหลายโรงเรียน ได้มีลักษณะที่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นอุทยานการศึกษาในแนวคิดที่กล่าวถึงแล้วนั้น

หากทั้งโรงเรียนและวัดได้พัฒนาไปในแนวทางแห่งแนวคิดอุทยานการศึกษา ซึ่งคงจะมีรูปแบบ รายละเอียดแตกต่างกันไปตามสภาพ แต่เน้นในหลักการแห่งความสะอาด สงบ ร่มรื่นและเป็นแหล่งวิชาการการเรียนรู้ และโดยทางตรงและทางอ้อม อิทธิพลของครูที่พูดไม่ได้เสริมโดยครูพูดได้ คงจะช่วยให้ปวงชน สังคมบ้านเมืองสะอาด สงบ รื่นรมย์ แจ่มใส คงจะทำให้เด็ก เยาวชนและประชาชนทั่วไปสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเข้าใจ ประสมกลมกลืนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีความสุขตามที่เราปรารถนามากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งโรงเรียนและวัดได้พัฒนาไปในแนวทางแห่งแนวคิดอุทยานการศึกษามีวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้ครู อาจารย์ ภิกษุ สามเณร ชุมชน องค์กรทั้งฝ่ายเอกชนและราชการ ได้ร่วมกันพัฒนาโรงเรียน สถาบัน การศึกษา วัด ฯลฯ เป็นอุทยานการศึกษา
2. เพื่อให้นักเรียน ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เห็นว่า ความดีงาม ความสงบสุข ความร่มรื่น ความแจ่มใส ความเป็นระเบียบ สิ่งแวดล้อมที่ดีที่ปรากฏมีใจนั้น เราทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ยากดีมีเงิน สามารถสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์แห่งตนและผู้อื่น ชุมชนและประเทศชาติได้
3. เพื่อให้มีแหล่งการเรียนรู้ทั้งจากสิ่งแวดล้อมจากการปฏิบัติจริงและจากครู ข่าวสารข้อมูลกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในเมือง นอกเมือง ทั้งชุมชนเล็ก ชุมชนใหญ่
4. เพื่อให้แนวคิดเรื่องอุทยานการศึกษาซึมซาบเข้าไปในชีวิตจิตใจของประชาชนทุกเพศทุกวัย และเข้าไปในวิถีชีวิตจะขยายเข้าไปอยู่ในบ้านเรือน ครอบครัวยุ และชุมชนทุกระดับปวงชน ความสะอาด ความเรียบง่าย ความร่มรื่น ความสวยงาม ความสงบ

มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจกับครู อาจารย์ ผู้บริหาร ภิกษุ สามเณร พระเถระ มหาเถรสมาคม และประชาชนทุกระดับ
2. รัฐบาล สมาชิกรัฐสภา ถือเป็นนโยบายแห่งรัฐ เป็นเป้าหมายที่จะพัฒนาสถานที่ของรัฐ โดยเฉพาะโรงเรียน วัด ให้เป็นอุทยานการศึกษา โดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และให้อิสระในการแปรความคิดออกมาให้เป็นรูปแบบ ทั้งนี้ ให้มีเป้าหมายร่วมในเชิงแนวคิด คือ ความสงบ ความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความแจ่มใส ความร่มรื่นและเป็นแหล่งความรู้และข้อมูล
3. ส่งเสริมสนับสนุนตัวร่วมที่จำเป็นตามกำลัง นอกจากดำเนินการตามข้อ 1 และข้อ 2 แล้ว อาจมีเรื่องแหล่งน้ำ ระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงเรียน (ความร่มรื่นต้องอาศัยแหล่งน้ำ) เมล็ดหรือกล้าไม้ คัมภีร์/หนังสือ (รวมทั้งเครื่องมืออุปกรณ์การสื่อสารสมัยใหม่ วิทยุ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ โทรสาร ฯลฯ)

4. ส่งเสริมองค์กรในท้องถิ่น ให้มีกำลังความคิด กำลังความรู้ กำลังการตัดสินใจ โดยเฉพาะวัด โรงเรียน องค์กรเอกชน ความเป็นนิติบุคคลของสภาตำบล ฯลฯ

5. จัดและส่งเสริมให้มีระบบข้อมูล และระบบการนิเทศติดตามการให้ความยอมรับ การยกย่อง เช่น ให้มีการบันทึกข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์ ประวัติและแนวคิดในการพัฒนาอุทยานการศึกษาเป็นรายสถาบัน รายวัด รายโรงเรียน จัดให้มีหน่วยงานไปติดป้ายยกย่องว่า วัดแห่งนี้ สถาบันการศึกษาแห่งนี้ ได้รับการยกย่องให้เป็นอุทยานการศึกษา เป็นตัวอย่างแก่สถาบันการศึกษาอื่น ๆ ได้ (โกวิทย์ วรพิพัฒน์, 2567)

กล่าวโดยสรุป อุทยานการศึกษา เป็นเรื่องการพัฒนาวัด และการพัฒนาโรงเรียนให้เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ ให้ร่มรื่น ให้สงบ เหมาะสมกับการให้มีความรู้ แก่ประชาชนและผู้สนใจในการศึกษา โดยมีองค์ประกอบที่เหมาะสมสำหรับการเรียนการสอน เช่น การจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด และมีการทำนุบำรุง และอนุรักษ์ และการพัฒนาหอไตร เป็นต้น อุทยานการศึกษาภายในวัด จะเป็นแหล่งความรู้ เป็นแหล่งกล่อมเกล่าจิตใจผู้คนที่เข้าไปอาศัย เข้าไปใช้ ให้ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญงอกงาม

สถาบันอุทยานการเรียนรู้ (TK Park) กล่าวถึง การจัดทำโครงการห้องสมุดมีชีวิตหรืออุทยานการศึกษา มีวิสัยทัศน์ในการร่วมสร้างประเทศไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีวัตถุประสงค์ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เน้นการปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน และแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่ทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนมีโอกาสพัฒนา แลกเปลี่ยนและแสดงผลงานที่มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างนวัตกรรม ผลผลิตหรือชิ้นงานจากการผสมผสานด้านศิลปะ วัฒนธรรม ค่านิยม หรือวิถีชีวิต นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีรูปแบบที่หลากหลาย

ในการดำเนินงานอุทยานการเรียนรู้ส่วนกลาง มีบทบาทและทำหน้าที่เป็นต้นแบบ เป็นแหล่งศึกษา วิจัยด้านห้องสมุดมีชีวิต และขยายผลไปยังเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อแบ่งปันและกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย และสอดคล้องกับความสนใจของเด็กและเยาวชนในทุกภูมิภาค

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ของสถาบันอุทยานการเรียนรู้แบ่งได้ 3 ทักษะ ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิตและอาชีพ กิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และกิจกรรมส่งเสริมทักษะสารสนเทศสื่อเทคโนโลยี ซึ่งทั้ง 3 ทักษะนี้ สามารถจัดประกายการออกแบบกิจกรรม ให้ค้นพบตัวตน ต่อยอดทักษะ สร้างรายได้ และสร้างอาชีพต่อไปได้ ทั้งนี้ การบริหารจัดการอุทยานการเรียนรู้ประกอบด้วย 4 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ 1. ด้านกายภาพ 2. เนื้อหาสาระ กิจกรรมและการบริการ 3. ด้านระบบและเทคโนโลยี 4. ด้านบุคลากร ซึ่งทั้ง 4 ด้านนี้จะช่วยทำให้อุทยานการเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กและเยาวชน เป็นแรงบันดาลใจในการแสวงหาความรู้จากการอ่าน สร้างประสบการณ์การเรียนรู้และเปลี่ยนเป็นแรงในการขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวไปข้างหน้าได้ต่อไป (สถาบันอุทยานการเรียนรู้, 2567)

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งข้อมูลความรู้ ทั้งที่อยู่ในตัวบุคคล สถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสบการณ์ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ สามารถหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ จากการศึกษาข้อมูลและประสบการณ์การทำงาน เพื่อค้นหาแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พบว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้าน

1. ข้อมูล/ชุดความรู้

ข้อมูล หรือเรื่องราว หรือสิ่งที่ได้จากแหล่งที่มาของความรู้ มีการนำมาเรียบเรียงให้เป็นระบบเป็นหมวดหมู่ สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมต่อการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ ทั้งความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงาน ความคิดทัศนคติ และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป สามารถรวบรวมและถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี หนังสือ คู่มือต่างๆ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม การเก็บข้อมูลจากแหล่งความรู้ขึ้นอยู่กับลักษณะของที่มา เช่น ถ้าเป็นสถานที่อาจเก็บภาพถ่าย พร้อมประวัติความเป็นมา ความสำคัญของแหล่งความรู้ หรือถ้าเป็นตัวบุคคล อาจเก็บข้อมูลประวัติย่อ บทสัมภาษณ์ คุณงามความดี บันทึกประสบการณ์หรือความรู้ที่มี แต่ถ้าหากอยู่ในรูปแบบของประเพณี อาจบันทึกถึงความเป็นมา ความสำคัญ พิธีกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัติ เป็นต้น

2. ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ถ่ายทอด

หมายถึง บุคคลที่สามารถบอกเล่าหรือถ่ายทอดข้อมูล ชุดความรู้ต่างๆ แก่ผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ และสร้างประสบการณ์ได้ ผู้ให้ข้อมูลต้องมีความเชี่ยวชาญ มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ถ่ายทอดเป็นอย่างดี และสามารถนำเสนอเรื่องราวออกมาได้อย่างน่าสนใจ

3. การออกแบบและการจัดลำดับ

หมายถึง ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเผยแพร่ หรือการนำข้อมูล เนื้อหาความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ เช่น การลำดับเรื่องราว เหตุการณ์ที่น่าเสนอ การจัดทำกิจกรรมสาธิต เป็นต้น

4. กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้

หมายถึง กิจกรรมและกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การจัดกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง เป็นต้น

5. สื่อการเรียนรู้

หมายถึง สื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการได้ฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว เช่น อุปกรณ์สาธิต สิ่งของจริง (ของจริง) ป้ายข้อมูล โมเดลจำลอง วีดิทัศน์ เทคโนโลยีสื่อเสมือนจริง สื่ออินเทอร์เน็ตออฟฟ แอนิเมชัน เกมมัลติมีเดีย เป็นต้น การเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม

กับกลุ่มเป้าหมาย สัมพันธ์กับข้อมูล จะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แหล่งเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้

6. สถานที่

ส่วนใหญ่ใช้สถานที่จริงหรือแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของผู้รู้ แปลงเกษตร ฟาร์ม วัด ป่า ฯลฯ โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียน ไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องที่เป็นทางการ แต่ถ้าหากแหล่งเรียนรู้ไม่สะดวกต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ ก็อาจใช้สถานที่อื่นที่ใกล้เคียง สร้างบรรยากาศหรือเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

7. การบริหารจัดการ

แหล่งเรียนรู้จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้นจึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งการวางแผนการปฏิบัติงาน การบริหารจัดการคณะทำงานที่ขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้ การจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้ (วรพงศ์ ผูกู, 2567)

กล่าวโดยสรุป การจัดทำโครงการห้องสมุดมีชีวิตหรืออุทยานการศึกษานั้น การปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่ทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ส่งเสริมด้านโอกาสความคิดสร้างสรรค์แบ่งปันและกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลส่งเสริมทักษะชีวิต สนับสนุนจินตนาการแรงบันดาลใจ และสร้างนวัตกรรม

กรมการศาสนา ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา ดังนี้

1. เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน
2. จัดไว้ให้มีบริเวณร่มรื่น สวยงาม สงบ และมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุด
3. จัดวางผังวัดให้เป็นสัดส่วน โดยแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และสถานสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบ
4. จัดให้มีแหล่งน้ำ สระน้ำ ไว้บริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน
5. จัดทำห้องสมุดหรือมุมหนังสือไว้บริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน
6. จัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน
7. จัดทำพิพิธภัณฑ์ให้วัด ซึ่งอาจเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปกรรม จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและวัฒนธรรมท้องถิ่น
8. จัดทำธรรมสถานหรือสวนธรรม เพื่อเป็นที่ฝึกอบรมศีลธรรมแก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่น (กรมการศาสนา, 2539)

กล่าวโดยสรุป อุทยานการศึกษาในวัด จึงเน้นไปในด้านของบริเวณอาคาร สถานที่ การจัดความเป็นระเบียบ สะอาด ร่มรื่น การใช้พื้นที่ของวัดให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างคุ้มค่า

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกอุทยานการศึกษาในวัด ดังนี้

1. เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีชื่อในทะเบียนวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและเจ้าอาวาสของวัดนั้นได้รับการแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามกฎหมายเถรสมาคม ทั้งต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม กฎหมาย กับได้ปฏิบัติตามแบบธรรมเนียมของทางราชการมาด้วยดี

2. เป็นวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว

3. มีพระภิกษุสามเณรอยู่ประจำตลอดทั้งปีไม่น้อยกว่า 5 รูป เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 5 ปี

4. ไม่เคยได้รับการคัดเลือกเป็นอุทยานการศึกษาในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างที่มีผลงานดีเด่น และไม่เป็นพระอารามหลวงมาก่อน

5. จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในวัด

6. จัดกิจกรรมทางการศึกษา และการเผยแพร่ความรู้แก่พระภิกษุสามเณร และประชาชน

7. จัดสถานที่เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต หรือความรู้ทางวิชาการในวัด

8. บริเวณวัดมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น สวยงาม

9. จัดทำแผนงานหรือโครงการ เพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง

10. มีการจัดทำแผนผังวัดแสดงพื้นที่บริเวณวัด และอาคารเสนาสนะต่าง ๆ ในวัด และติดตั้งไว้ในบริเวณที่สามารถเห็นได้ชัดเจนติดตั้งไว้ในบริเวณที่สามารถเห็นได้ชัดเจน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2567)

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับอุทยานการศึกษา จากแนวคิดดังกล่าวมาข้างต้น อุทยานการศึกษาเกิดขึ้นจากแนวคิดเรื่องครูพูดได้ และครูที่พูดไม่ได้ และในขณะนี้ได้พัฒนาแนวคิดติดต่อกันมาตามลำดับ เช่น เรื่องการพัฒนาวัด การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ แก่เยาวชนให้มีความรู้ มีการจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด มีการทำนุบำรุง และอนุรักษ์ และการพัฒนาหอไตร เป็นต้น ทางกระทรวงศึกษาธิการ ระยะหลังมีโครงการจัดสวนป่าในโรงเรียนในวัด เป็นแหล่งกล่อมเกล่าจิตใจผู้คนที่เข้าไปอยู่ เข้าไปใช้ ให้ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญงอกงาม ประกอบกับการจัดทำโครงการห้องสมุดมีชีวิตหรืออุทยานการศึกษานั้น ต้องเป็นแหล่งที่สามารถปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่ทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการอ่าน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ส่งเสริมด้านโอกาสความคิดสร้างสรรค์แบ่งปัน และกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลส่งเสริมทักษะชีวิต สนับสนุนจินตนาการ แรงบันดาลใจ และสร้างนวัตกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับวัดทางพระพุทธศาสนา

1. ความหมายของวัดทางพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยพหุตินัย วัด หมายถึง พุทธสถาน ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัดต่าง ๆ เป็นที่พำนักอยู่เพื่ออาศัยศึกษาปฏิบัติธรรมพระธรรมวินัย ประกอบศาสนกิจ และเป็นที่พักพิงพุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ของพุทธบริษัทโดยทั่วไป นอกจากนี้ วัดนั้นเป็นศูนย์กลางของบริการทางการศึกษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่อสังคมอีกด้วย (แก้ว ชิตตะขบ, 2549) วัด หมายถึง ที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชน มี 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตธรรมมาวาส และเขตสังฆาวาส (พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี), 2546) วัด ส่วนใหญ่จะนึกถึงโบสถ์ วิหาร ศาลา กุฏิ เจดีย์ และที่เฝ้าศพ เป็นต้น สิ่งที่กล่าวมานี้ มีผู้ให้ความสำคัญมากเหลือเกินอยู่แล้ว แต่น่าจะคิดให้กว้างออกไปว่า ศาสนสถานดังกล่าวมานั้น หากขาดคนอยู่ คนดูแล คนบำรุงรักษา แล้วจะอยู่ในสภาพอย่างไร กลายเป็นวัดร้าง วัดเจียบ ขาดความรื่นรมย์ ความอบอุ่นใจ ไม่มีชีวิตจิตใจ อีกอย่างหนึ่ง ถ้าวัดนั้นมีคนอยู่คนดูแล คนบำรุงรักษา หากแต่ว่าคนส่วนใหญ่ในวัดนั้น ขาดความมีระเบียบแบบแผน แทนที่จะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใส ก็กลายเป็นสิ่งตรงกันข้าม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่สุด คือผู้ที่อยู่ในวัด และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัด (สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), 2542)

วัดมีความหมาย 5 ประการ ได้แก่

1. เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร
2. เป็นที่บวชเรียนของกุลบุตรลูกหลานชาวบ้าน เจ้าของวัด
3. เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของประชาชนชาวบ้านเจ้าของวัด
4. เป็นที่ประชาชนเจ้าของวัดได้มารับการปลุกฝังศีลธรรม
5. เป็นศูนย์กลางสำหรับประกอบกิจกรรมและกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของประชาชนชาวบ้าน ผู้เป็นเจ้าของวัด (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ และไพโรจน์ กิตติโฆษณ์, 2541)

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) ได้กล่าวโดยสรุปว่า การทำวัดให้เป็น 7 โรง คือ

1. วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะประชาชน ไม่มีการเทศน์ ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้น จะค่อย ๆ เสื่อมไป
2. วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ เป็นผลประโยชน์ที่วัดจะต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากตายอยู่บ้านนั้น อยากจะเผาศพอยู่วัดนั้น
3. วัดเป็นโรงละครคือ เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำ อย่าไปรังเกียจ โขนหนัง ละคร เพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้น ๆ ได้ศิลปินไว้ใช้งานในงานต่าง ๆ

4. วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพ พลานามัย แต่ก่อนแต่ไรมา พระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้ว ท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

5. วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัด แต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทในโรงเรียน ด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

6. วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสนธการเป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ หรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

7. วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้าง พระสังฆาธิการแห่งวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระในวัด ต้องมีฝีมือ และเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเอง การพัฒนาฝีมือของพระเถระในการส่งไปคุมงาน ไปดูงาน ไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่าง มีความสำคัญ (กรมการศาสนา, 2543)

กล่าวโดยนิตินัย ความหมาย “วัด” ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ได้กำหนดลักษณะของวัดว่า “วัดที่มีสถานะเป็นวัดอยู่ก่อน กฎหมายนี้ใช้บังคับ ก็ถือว่าเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่วัดที่สร้างขึ้นภายหลังจากกฎหมายนี้ใช้บังคับ ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัด จึงจะมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย ความหมาย “วัด” ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติฉบับนี้ตราออกใช้เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2484 กฎหมายฉบับนี้ก็ได้ให้คำนิยามของ “วัด” ไว้เช่นกัน เพียงแต่บัญญัติไว้ในมาตรา 38 “วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว (2) สำนักสงฆ์ ความหมายของ “วัด” ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ก็ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัด” ไว้โดยชัดแจ้ง เพียงแต่บัญญัติประเภทของวัดไว้ มาตรา 31 “วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (2) สำนักสงฆ์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563)

กล่าวโดยสรุป โดยพฤตินัย วัด หมายถึง พุทธสถาน ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอยู่เพื่ออาศัยศึกษาปฏิบัติธรรม ประกอบศาสนกิจ และเป็นแม่พุทธธรรมของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชน มี 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตธรรมมาวาส และเขตสังฆาวาส วัดส่วนใหญ่จะนึกถึงโบสถ์ วิหาร ศาลา กุฏิ เจดีย์ และที่เฝ้าศพ เป็นต้น วัดทางพระพุทธศาสนาจะต้องการทำวัดให้เป็น 7 โรง คือ วัดเป็นโรงธรรม วัดเป็นโรงทิม วัดเป็นโรงละคร วัดเป็นโรงพยาบาล วัดเป็นโรงเรียน วัดเป็นโรงแรม วัดเป็นโรงงาน เมื่อกล่าวโดยนิตินัย วัดที่มีสถานะเป็นวัดอยู่ก่อนกฎหมายนี้ใช้บังคับ ก็ถือว่าเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่วัดที่สร้างขึ้นภายหลังจากกฎหมายนี้ใช้บังคับ ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัด จึงจะมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งกฎหมายก็ได้ให้คำนิยามของ “วัด” ไว้โดยชัดแจ้ง เพียงแต่บัญญัติประเภทของวัดไว้ มาตรา 31 “วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (2) สำนักสงฆ์

2. ความสำคัญของวัดสำหรับการเป็นอุทยานการศึกษา

วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ที่คนไทยและชาวต่างประเทศไปท่องเที่ยวในบริเวณวัดเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งผู้เขียนคิดว่าการเรียนรู้ของคนไทยกับชาวต่างชาติ น่าจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน โดยคนไทยนิยมไปกราบพระในวัดสำคัญ ๆ และไปทำบุญด้วย โดยมีความหวังว่าให้ชีวิตมีความสุข เจริญในหน้าที่การงาน บางคนถึงกับต้องไปเที่ยวกราบไหว้พระ 9 วัด ในขณะที่ชาวต่างชาติมาเรียนรู้ในวัด มุ่งมาศึกษาศิลปะ ศึกษาหาความรู้ในแง่มุมเชิง วัฒนธรรม และคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเชื่อมโยงวิถีชีวิตคนไทย การดำเนินชีวิตและวิถีคิดของคนไทย ก็เรียนรู้ได้จากความเชื่อความศรัทธา ด้วยเหตุนี้ วัดจึงเป็นสถานที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง (พระครูโสภิต ปัญญากร (กล้า กตปุญโญ) และคณะ, 2558) วัดมีแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากมาย ทั้งทางวัตถุและแหล่ง วัฒนธรรม เช่น ด้านเกจิอาจารย์ ด้านรูปเคารพและวัตถุมงคล ด้านสถาปัตยกรรมและจิตรกรรม และด้าน สถานที่ ปฏิบัติธรรม นอกจากนั้น ก็มีแหล่งนักปราชญ์ราชบัณฑิตหลากหลายสาขาที่เป็นภูมิปัญญาของ ไทย และวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทาง กายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม บางทีนักท่องเที่ยวคิดไม่ออกก็ได้แค่เพียงมาวัดเพื่อ ถ่ายรูปสวยงาม ชาวต่างชาติจำนวนมากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมต่างกัน ก็มาเพียงแค่ถ่ายรูป คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริมปัญญา เพราะไม่เกิดการเรียนรู้ ส่วนหนึ่งอาจจะเพราะวัดไม่ได้ แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคม ทั้งที่บทบาทของวัดสามารถสนองประโยชน์ได้ทั้งด้าน เศรษฐกิจและสังคม และด้านการนารายได้ เข้ามาทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวัด และประเทศ โดยรวม ขณะเดียวกัน วัดก็เป็นแหล่งที่สามารถให้ความรู้ความคิดที่กว้างขวางขึ้น ให้ความสงบ ความ ร่มเย็นกับผู้มาเยือน ทำให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจพุทธศาสนาได้ดีขึ้น วัฒนธรรมของชุมชนของสังคม ไม่ว่า ที่ใดในโลกไม่มีอะไรเป็นหลักเท่ากับศาสนา ศาสนาเป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชนและสังคม (กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, 2542)

ในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาศิลปะวิทยาที่ชาวบ้านจากชุมชนรอบ ๆ วัดหรือแม้จาก สถานที่ห่างไกลได้เดินทางเข้ามาเพื่อศึกษาวิทยาการแขนงต่าง ๆ และรับการสั่งสอนอบรมทางด้านจิตใจ โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอน แต่ในปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อการศึกษาของประเทศได้ พัฒนาเจริญมากขึ้น และการศึกษาได้แยกตัวออกจากวัด โดยตั้งเป็นสถานศึกษาเป็นเอกเทศ และ ครูผู้สอนก็ได้เป็นพระสงฆ์ ดังนั้นเด็กไทยในยุคปัจจุบัน จึงมิได้มีความใกล้ชิดกับวัด และพระสงฆ์เณร เช่นเมื่อก่อน แต่ถึงกระนั้น วัดก็ยังคงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ เพียงแต่เปลี่ยนจากการเข้าวัดเพื่อศึกษา วิชาการแขนงต่าง ๆ มาเป็นเข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรม และสนทนาธรรมจากพระสงฆ์ ดังนั้น ผู้ที่เข้าวัดใน ปัจจุบันจึงเปลี่ยนจากเด็กซึ่งอยู่ในวัยเรียนมาเป็นผู้ใหญ่วัยกลางคนที่ผ่านร้อนผ่านหนาว และเข้าวัดเมื่อ มีความทุกข์ใจ หรือไม่ก็เข้าวัดในวันเทศกาลสำคัญ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ เป็นต้น ทั้งหมดคือวัดที่ผู้คนใน สังคมไทยยังคงอาศัยในปัจจุบัน แต่วัดยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ ประเพณีสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัดที่มีโบราณวัตถุและโบราณสถานอันงดงาม

และมีคุณค่าทางศิลปะ เช่น วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ และวัดอรุณราชวรารามฯ เป็นต้น (สามารถ มั่งส้ง, 2567)

โดยสรุปแล้ววัดในพระพุทธศาสนายังมีความสำคัญสำหรับชาติไทยในฐานะเป็นแหล่งศึกษาพระธรรม โดยมีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจในยามมีทุกข์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ด้วยเหตุที่วัดยังคงมีความสำคัญทั้งต่อคนไทยในฐานะเป็นที่พึ่งทางใจ และต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว วัดจึงควรได้รับการดูแลรักษาให้มีความสะอาด และปราศจากภัยสังคมจากกลุ่มบุคคลที่เข้ามาอาศัยวัด และก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้คนที่เข้าวัดเพื่อแสวงหาความสงบ หรือเพื่อหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี (สามารถ มั่งส้ง, 2567)

ดังนั้น ความสำคัญของวัดสำหรับการเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ที่คนไทยและชาวต่างประเทศไปท่องเที่ยวในบริเวณวัดเพื่อการเรียนรู้ และทำบุญ โดยมีความหวังว่าให้ชีวิตมีความสุข เจริญในหน้าที่การงาน อีกอย่างวัดสำหรับคนบางคนใช้เป็นที่พักศึกษา ศิลปะ มาศึกษาหาความรู้ในแง่มุมเชิงวัฒนธรรม และคำสอนทางพระพุทธศาสนา และวัดยังเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

สรุปจากการศึกษาจากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น วัดทางพระพุทธศาสนา โดยพุดินัย วัด หมายถึง พุทธสถาน ตามปกติแล้วจะมีเสนาสนะและอาคารวัตถุต่าง ๆ เป็นที่พำนักอยู่ที่อาศัยศึกษา ปฏิบัติธรรม ประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ผู้ประพาศพรหมจรรย์ เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัย สำหรับชุมชน มี 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตธรรมมาวาส และเขตสังฆาวาส เมื่อกล่าวโดยนิตินัย วัดที่มีสถานะเป็นวัดอยู่ก่อนกฎหมายนี้ใช้บังคับ ก็ถือว่าเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่วัดที่สร้างขึ้นภายหลังจากกฎหมายนี้ใช้บังคับ ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัด จึงจะมีฐานะเป็นวัดที่ชอบด้วยกฎหมาย อีกทั้งกฎหมายก็ได้ให้คำนิยามของ “วัด” ไว้โดยชัดแจ้ง เพียงแต่บัญญัติประเภทของวัดไว้ มาตรา 31 “วัดมีสองอย่าง (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (2) สำนักสงฆ์ และยังมี ความสำคัญของวัดสำหรับการเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ที่คนไทยและชาวต่างประเทศไปท่องเที่ยวในบริเวณวัดเพื่อการเรียนรู้ และไปทำบุญ โดยมีความหวังว่าให้ชีวิตมีความสุข เจริญในหน้าที่การงาน อีกอย่างวัดสำหรับคนบางคนใช้เป็นที่พักศึกษา ศิลปะ ในเชิง วัฒนธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา

สรุป

บทความนี้ได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและลักษณะที่โดดเด่นของอุทยานการศึกษา เกิดขึ้นภายในวัดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งตั้งแต่ครั้งอดีต วัดก็เปรียบเสมือนโรงเรียนและห้องสมุดสำหรับชุมชนอยู่แล้ว โดยมีการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเพื่อสร้างเป็นเครื่องมือสำหรับการเรียนรู้ เช่น เรื่องการพัฒนาวัด การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ถวายเป็นความรู้ให้ภิกษุ สามเณร

ครูอาจารย์ ให้มีความรู้ มีการจัดตั้งห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดวัด มีการทำนุบำรุง และอนุรักษ์ และการพัฒนาหอไตร เป็นต้น วัดเป็นแหล่งกลมเกลียวจิตใจผู้คนที่เข้าไปอยู่ เข้าไปใช้ ให้ ละเอียดอ่อน และทำให้คนเจริญอกงาม ประกอบกับอุทยานการศึกษา เป็นการปลูกฝังและส่งเสริม นิยักรักการอ่านและแสวงหาความรู้ด้วยบรรยากาศที่ทันสมัย ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยรักการ อ่าน แสวงหาความรู้ และเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ตลอดชีวิต ส่งเสริมด้านโอกาสความคิดสร้างสรรค์ แบ่งปันและกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลส่งเสริมทักษะชีวิต สนับสนุนจินตนาการ แร้งบันดาล ใจ สร้างนวัตกรรม และทำให้เห็นคุณค่าของวัดทางพระพุทธศาสนาที่ยังมีความสำคัญต่อสภาวะสังคม ปัจจุบันอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. (2542). การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 18(4), 49-60.
- กรมการศาสนา. (2539). *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาพัฒนาการสงฆ์.
- กรมการศาสนา. (2543). *วัดพัฒนา 43*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- แก้ว ชิตตะขบ. (2549). *การส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- โกวิท วรรณพัฒน์. (2555). *อุทยานการศึกษา*. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 จาก https://www.mediathailand.org/2012/05/blog-post_6277.html.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ และไพโรจน์ กิตติโฆณ. (2541). *ระเบียบ คำสั่ง และประกาศเกี่ยวกับการทำนุบำรุงส่งเสริมและอุปถัมภ์การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระครูโสภิตปัญญากร (กล้า กตปุญโญ) และคณะ. (2558). บทบาทของวัดในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 2(3), 80-86.
- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรัตติเมธี). (2546). *ธรรมปริทัศน์ 46*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรพงศ์ ผูกภู. (2561). *องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้*. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2567 จาก <https://www.randdcreation.com/content/2992/องค์ประกอบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้>.
- สถาบันอุทยานการเรียนรู้. (2565). *แนวทางการบริหารจัดการ อุทยานการเรียนรู้*. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://www.tkpark.or.th/tha/home>.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). (2542). *การดำรงตน*. กาญจนบุรี : สหธรรมิก.

สามารถ มั่งส้ง. (2557). วัด : แหล่งเรียนรู้อันควรอนุรักษ์. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2567 จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9570000143892>.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2563). คู่มือพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2566). หลักเกณฑ์และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกกุศยานุการศึกษาวัด. เรียกใช้เมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://shorturl.asia/7cOQX>.

สิริวัฒน์ คำวันสา. (2544). เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรโครงการเสริมความรู้ถวายพระสงฆ์เพื่อการพัฒนาสังคมไทย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม.